

НАПРЯМ 7. ПІДПРИЄМНИЦТВО, ТОРГІВЛЯ ТА БІРЖОВА ДІЯЛЬНІСТЬ

Драчук Ю.З.

*доктор економічних наук, професор,
Громадська Організація «Академія економічних наук України»*

Сав'юк Л.О.

*кандидат технічних наук, доцент,
випускник докторантури,
Інститут економіки промисловості
Національної академії наук України*

Панькова О.В.

*кандидат соціологічних наук, доцент,
Інститут економіки промисловості
Національної академії наук України*

DOI: <https://doi.org/10.36059/978-966-397-432-3-26>

СТРАТЕГІЧНІ ПРІОРИТЕТИ ІННОВАЦІЙНОЇ МОДЕЛІ ПІДПРИЄМНИЦТВА В УМОВАХ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ

Важливим у розвитку економіки та забезпеченні соціальної стабільності в умовах глобалізації є визначення стратегічних пріоритетів інноваційної моделі та ролі приватного підприємства. Такий напрям розвитку ґрунтується на аналізі наукових матеріалів щодо інноваційних аспектів підприємства та практичних кейсів українських і зарубіжних підприємств. Повномасштабна війна в Україні спричинила падіння вітчизняного виробництва, зростання цін, зліт інфляції, розрив ланцюжків поставок, призвела до повного руйнування більшості з них. Особливо постраждав бізнес, що сфокусований на локальний ринок, зокрема мікро, малий та середній бізнеси, запас фінансової міцності у яких є меншим або значно меншим, порівняно з великим бізнесом. Проте, українське бізнес-

середовище витримує виклики і загрози сьогодення. Вітчизняні компанії, які змогли встояти протягом найтяжчого 2022 року, наразі функціонують, певною мірою адаптувалися та впроваджують нові проекти. Поступово відкриваються й нові бізнеси. Особливо це стосується малих та середніх підприємств, що є "серцем" української економіки. Саме мале та середнє підприємництво (МСП) створює динаміку, локальні робочі місця і виступає драйвером для запровадження сучасних технологій, як зазначається в офіційних інформаційних зведеннях. Важливим є вивчення успішних міжнародних програм розвитку малого підприємництва. Їхній досвід може стати корисним для українських ініціатив, слугувати орієнтиром для впровадження [1, с. 77]. Інновації є критично важливими для малого бізнесу. Для виживання та лідерства на ринку компанії мають ефективно використовувати свої ресурси та будувати інноваційні стратегії, передбачаючи ринкові можливості й очікування споживачів. В Україні одним із шляхів реалізації ідей та розширення бізнесу є грантові та кредитні програми від фінансових установ, завдяки яким можна залучити фінансування та інші ресурси для втілення проектів. Залучені кошти можна, зокрема, витратити на модернізацію та розширення виробничих приміщень, на приведення їх у відповідність до міжнародних стандартів. Отже, інвестувати можна не лише у масштабування виробництва, але й у підвищення "якості" праці, що відзначене в інформаційних зведеннях 2024.. Українські дослідники зазначають, що як невеликі стартапи, так і великі підприємства достатньо швидко пристосовуються до нових обставин. Оцінивши роботи сільсько-господарських підприємств, виробництво, ІТ та інші галузі, можна стверджувати, що вони продовжують підтримувати і розвивати свою роботу, виходячи на нові ринки, диверсифікуючи продукти та інвестуючи в технології.

Повномасштабна війна в Україні триває вже третій рік, український бізнес демонструє певні результати щодо стійкості й відновлення діяльності. Але чимало підприємців втратили свій бізнес, зіштовхнулися з труднощами через руйнівні наслідки війни, з браком фінансування на відновлення, розширення та вдосконалення свого підприємства. Відносно невеликі суми

коштів можна залучати через українські фінансові установи. Але значно більші можливості надає співпраця з міжнародними партнерами. Серед переваг такої співпраці – доступ не лише до фінансування, але й до кваліфікованої експертизи щодо тих чи інших аспектів розвитку бізнесу.

Розгляд українського підприємництва у перспективі повоєнної відбудови стало предметом досліджень вітчизняних науковців [2, с. 83–93; 3, с. 88–90]. Окремі напрями такого розгляду, для прикладу: Соціальне підприємництво у сучасній Україні, Формування механізму зміцнення конкурентних позицій національних економічних систем у глобальному, регіональному та локальному вимірах. Так, в науковому дослідженні [2, с. 83–93] підкреслено, що впровадження інновацій потребує узгоджених дій з боку компаній, залучення досягнень професіоналів та людського капіталу.

Важливим аспектом є виявлення факторів, що впливають на інноваційну діяльність українських малих і середніх підприємств у межах регіональних інноваційних систем. Результати таких досліджень будуть використані для економічного розвитку як окремих регіонів, так і країни в цілому, як у мирний час, так і в умовах військової агресії проти України, а також у процесі відбудови економіки після війни. Сутність, природа інноваційного підприємництва ґрунтується на ідеях Йозефа Шумпетера. Він визначає підприємництво як силу, що рухає технологічний прогрес, нововведення та економічне зростання. Згідно з його підходом, бізнес-компанія – це ключовий гравець, що бере безпосередню участь у науково-технічному розвитку й прогресі. [3, с. 90] підкреслює, що для проведення структурної трансформації української економіки та її переходу на шлях інноваційного, високотехнологічного розвитку, надзвичайно важливим є досвід впровадження концепції підприємницької держави.

В Україні інноваційна модель економічного розвитку через підприємництво досліджується вітчизняними фахівцями А. Сірком, А. Кінахом та М. Пашутою, О. Дороніною та ін. Офіційні урядові джерела також вказують на актуальність і затребуваність цієї проблематики. Так, Мінекономіки України засвідчує

[4], що Resilience українського підприємця – це те, що врятувало українську економіку з перших днів повномасштабної війни; підприємці, які швидко змогли провести релокацію і продовжити працювати. Кроки, які робить Уряд для підтримки малого і середнього бізнесу, знайшли чітке відображення у програмах підтримки та інших проектах Мінекономіки, таких як доступне кредитування «5-7-9», грантова програма Робота, розвиток виробництв, стимулювання будівельної галузі через програму Оселя, залучення інвестицій у реальний сектор, підтримка несировинного експорту, страхування суден, розмінування портів та інші. У 2023 р. було видано понад 10 тис. мікро грантів на 2,4 млрд. грн. на старт чи розвиток підприємств в рамках проекту «Власна справа». Ще 109 млн. на розвиток власного бізнесу отримали майже 300 ветеранів, їхніх дружин і чоловіків. Популярною була також програма «Доступні кредити 5-7-9», яка стала чи не єдиним джерелом дешевих кредитів у країні.

Для відновлення економіки України необхідна тісна співпраця між наукою, бізнесом та освітою. Уряд може відігравати ключову роль у створенні партнерства між цими секторами, що стануть платформою для обміну знаннями, проведення спільних досліджень та впровадження інновацій.

За даними вітчизняних дослідників у сфері інноваційного підприємництва, показники розвитку цієї галузі в Україні досить високі. Проте, світовий досвід свідчить, що у високорозвинених країнах інтелектуальне виробництво забезпечує понад 60% реального зростання продукції, а в перспективі цей показник може досягати 90%. В Україні, незважаючи на значний інтелектуальний потенціал, відсутні ефективні механізми для його впливу на економічне зростання.

З моменту початку війни РФ проти України, сотні тисяч українців були змушені виїхати за кордон, щоб захистити свої сім'ї. Понад 5 мільйонів українців виїхали за межі країни, причому 71% українських переселенців у Польщі підтримують себе самостійно, працюючи, зокрема, для українських компаній.

З початку війни в Україні до кінця червня 2023 року було зареєстровано 29 400 українських малих підприємців. Основні галузі їх діяльності включають будівництво, інформаційні

технології та зв'язок, а також побутові послуги. Більше половини (61%) іноземних фізичних осіб-підприємців, зареєстрованих у період з січня 2022 року по червень 2023 року, є власниками з українським громадянством.

Увага науковців до розгляду питань інноваційних пріоритетів підприємництва, малого бізнесу, впливу підприємства на розвиток економіки простежується в ряді робіт дослідників. Вітчизняним дослідником [5, с. 121–186] описується важливість адаптації підприємств до швидко змінюваних умов глобального ринку, підкреслюючи необхідність управлінської гнучкості та ефективного управління змінами.

Для успішного функціонування в умовах нестабільності, ризиків та небезпек підприємствам, компаніям необхідно постійно оновлювати свої стратегії та процеси управління. В їх основі мають виступити такі складові (ВПО) [6, с. 108–117]:

- зосередження внутрішньо перемішених осіб, що сприятиме соціально-економічному відновленню країни та зміцненню конкурентоспроможності національної економіки.

- підтримка підприємницької діяльності ВПО через міжнародні конкурси на отримання малих грантів, тренінги, консультації, бізнес-гранти та регіональні програми підтримки само зайнятості.

- взаємодія ВПО з приймаючими громадами: фінансовані та реалізовані проекти, спрямовані на розвиток підприємницьких ініціатив і само зайнятості, створення бізнес-інкубаторів та програм бізнес-освіти за підтримки приватного сектору.

- зміцнення партнерських відносин: співпраця між місцевим бізнесом та соціальними підприємцями, залучення їх до реалізації власних соціальних програм та використання ресурсів зацікавлених сторін.

- співпраця з міжнародними організаціями: організація спільних проектів із зарубіжними бізнес-структурами щодо розвитку підприємництва ВПО, адаптація міжнародного досвіду для подолання кризових явищ та підвищення потенціалу територіальних громад.

Як стверджується дослідниками [7, с. 132–137], у Національній економічній стратегії до 2030 року Україна визначає свою

економічну візію таким чином: «Україна – вільна країна, де громадяни мають високий рівень добробуту, та ефективна сервісна цифрова держава, яка є надійним економічним партнером у світі і прикладом для країн Східного партнерства». Крім того, вона прагне бути «найпривабливішою країною для інвестицій, інновацій, ведення бізнесу, а також найкращим місцем для реалізації творчого потенціалу, втілення ідей і саморозвитку». Попри складнощі, викликані війною, багато напрямів цієї стратегії залишаються актуальними і зараз, і на період повоєнної відбудови.

В умовах цифрових трансформацій [8, с. 46–47], які охоплюють усі сфери функціонування підприємств, розвиток людського капіталу відіграє пріоритетну роль у підвищенні їх конкурентоспроможності. Це обумовлено постійними змінами в технологіях та знаннях. У зв'язку з цим велике значення набуває перехід вітчизняних суб'єктів підприємництва на інноваційну стадію розвитку, що можливе лише за умов відповідної інституційної підтримки та державного сприяння. Результати становлення цифрової економіки відображаються в особливостях функціонування економічних суб'єктів, суттєво змінюючи характер бізнес-процесів на рівні підприємств і країни в цілому.

За результатами авторських досліджень, інноваційні пріоритети українського підприємництва є вирішальними для економічного розвитку країни, післявоєнної відбудови та модернізації виробництва і управлінських процесів. У роботі [9, с. 19–37] розглядаються напрями забезпечення економічної стійкості та післявоєнної відбудови України, серед яких ключовими є: створення Агентства з управління міжнародною допомогою, яке стане мостом між донорами та національними органами; розробка інноваційних заходів у системі менеджменту на основі нових ринків і сфер діяльності, орієнтованих на розвиток інтелектуального потенціалу; запровадження стратегічного підходу до освоєння інвестицій та перехід до нової структури життєзабезпечення громад і міст, зокрема, через енергетичну стратегію України до 2050 року; використання шаблонів воєнної економіки для підтримки макроекономічної

стабільності, купівельної спроможності внутрішнього ринку та зовнішньої підтримки.

В умовах війни ключовими завданнями для підприємства є забезпечити виживання на ринку, збереження персоналу як найціннішого ресурсу та створення резервів для адаптації. Дуже важливим є розробка ключових стратегічних пріоритетів та варіацій забезпечення стійкості бізнесу за різних сценаріїв закінчення війни. Повоєнна відбудова України – це всеосяжний процес, який потребує одночасної роботи багатьох елементів із чітким баченням стратегічних пріоритетів і способів їх реалізації. Оптимістичний сценарій розвитку подій передбачає часткове повернення з за кордону українських громадян, що стане реальним підґрунтям для повоєнного відновлення національної економіки, для соціально-економічного, науково-технічного, духовно-культурного та морально-правового розвитку у повоєнний період.

Список використаних джерел:

1. Біннатов О. Механізми державного регулювання розвитку малого підприємництва в умовах глобалізаційних викликів. *Věda a perspektivy*. 2024. № 4. DOI: [https://doi.org/10.52058/2695-1592-2024-4\(35\)-74-85](https://doi.org/10.52058/2695-1592-2024-4(35)-74-85).

2. Богашко О.Л. Аспекти інноваційного розвитку підприємництва в сучасних умовах технологічного розвитку. *Економічні горизонти*. 2022. № 2 2(20). С 83–93. DOI: [https://doi.org/10.31499/2616-5236.2\(20\).2022.263346](https://doi.org/10.31499/2616-5236.2(20).2022.263346)

3. Кіндзерський Ю. Концепція підприємницької держави для інноваційної відбудови України. Проблеми та перспективи розвитку інноваційної діяльності в Україні: виклики воєнного часу: тези доп. XIV Міжнар. бізнес-форуму (Київ, 23 берез. 2023 р.) / відп. ред. А. А. Мазаракі. Київ : Держ.торг.-екон. ун-т, 2023. С. 88–90. DOI: <https://doi.org/10.31617/k.knute.2023-03-23>

4. Мінекономіки України. Свиріденко Ю. Ми розвиваємо міцну економіку, тому у 2024 році на підтримку українського бізнесу заклали понад 40 млрд грн. URL: <https://www.kmu.gov.ua/news/my-rozvyvaiemo-mitsnu-ekonomiku-tomu-u-2024-rotsi-na-pidtrymku-ukrainskoho-biznesu-zaklaly-ponad-40-mlrd-hrn-iuliia-svyrydenko>

5. Гринько Т.В., Гвініашвілі Т.З. Формування системи конкуренто-спроможності суб'єктів підприємництва в умовах цифровізації. Підприємництво: сучасні виклики, тренди та трансформації : моногр. /

за заг. ред. д-ра екон. наук, проф. Т. Гринько. Дніпро : Видавець Біла К.О., 2023. С. 121–186.

6. Панькова О.В., Шастун А.Д., Касперович О.Ю. Підприємницький потенціал внутрішньо переміщених осіб: механізми залучення та використання. *Економічний вісник Донбасу*. 2021. № 2(64). С.108–117. DOI: [https://doi.org/10.12958/1817-3772-2021-2\(64\)-108-117](https://doi.org/10.12958/1817-3772-2021-2(64)-108-117)

7. Дороніна О.А., Капранова Л., Каспрук А.В. Місія соціального підприємництва як інструменту управління економікою в умовах воєнного стану. *Економіка і організація управління*. 2023. № 4 (52). С. 131–144. DOI: <https://doi.org/10.31558/2307-2318.2023.4.14>

8. Мельничук В.Е. Роль людського капіталу в цифровому економічному середовищі. IV Міжнародна науково-практична конференція "Бізнес, інновації, менеджмент: проблеми та перспективи". 2023. С. 46–47.

9. Драчук Ю.З., Зеркаль А.В., Сталінська О.В., Амоша О.О., Драчук М.О. Напрями забезпечення економічної стійкості у повоєнному відновленні країни в сучасних умовах глобального економічного середовища. Матеріали VIII Міжнародної науково-практичної конференції «Current issues and prospects for the development of scientific research» 19-20 листопада 2023. Орлеан, Франція. 596 с. С. 19–37. DOI: <https://doi.org/10.51582/interconf.19-20.11.2023/>